

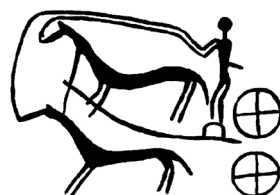
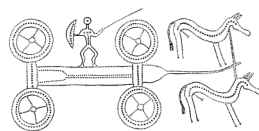
Læder i lange baner

Hesteudstyr fra yngre bronzealder fra Bækkedal, Gl. Skørping

Brug af heste som ridedyr eller som trækdyr for vogne har en historie, som går langt tilbage i oldtiden. Allerede ca. 2000 f. Kr. kender man således stridsvogne fra Nærøsten – en teknologisk udvikling der når sit højdepunkt i år 1274 f. kr., hvor et af verdenshistoriens største slag med stridsvogne finder sted ved Kadesh i det nuværende Syrien. Baggrunden var, at egypterne under den egyptiske farao Ramses d. 2 ønskede at genoprette tidligere tiders storrig. Modstanderen var hittitterkongen Muwatilis hærstyrker og dennes allierede. Man mener, at op til 5000 stridsvogne deltog i slaget, som endte mere eller mindre uafgjort.

Stridsvogne var også kendt i andre dele af middelhavsområdet og i Central- og Østeuropa. I Romerriget mistede de deres militære betydning og blev i stedet brugt til væddeløb. I det der, svarer til den europæiske bronzealder (Urnamarkskultur ca. 1250-750 f. Kr.), er firhulede bronzebeslåede pragtvogne mere almindelige især i Centraleuropa, hvor de her i en lang periode indgår i stormandsbegravelser. Funktionen af disse vogne er således en anden, og forskere mener, at vognene især blev brugt ved ceremonielle lejligheder. Tilsvarende begravelser kender vi også fra vores egen breddegrader, bl.a. fra Lusehøj på Fyn, hvor resterne efter en vogn blev fundet i en brandgrav. Tilstedeværelsen af to- og firhulede vogne er også gengivet på de skandinaviske helleristninger. Særlig kendt er Kivik-graven i Skåne, som dateres til ældre bronzealder og således er samtidig med stridsvognene beskrevet oven for.

Den opmærksomme læser sidder måske nu og tænker på, hvad et depotfund fra Gl. Skørping, nedlagt i yngre bronzealder ca. 800 f. Kr., har med stridsvogne eller firhulede pragtvogne

Eksempler på afbildninger af vogne fra oldtiden.

- 1) Kivik, Skåne,
- 2) Hochdorf, Baden-Württemberg, Tyskland.

*Præparat under udgravning.
Foruden læderremme ses til
højre to falerer (smykkepla-
der), flere prydknapper og
rasleblik.*

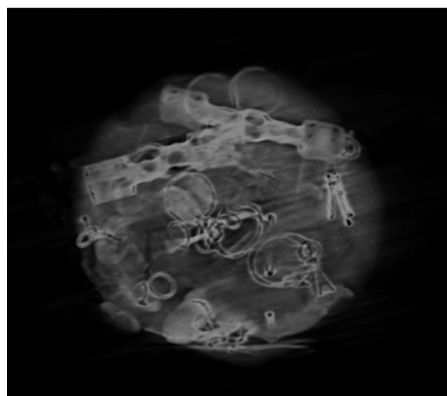
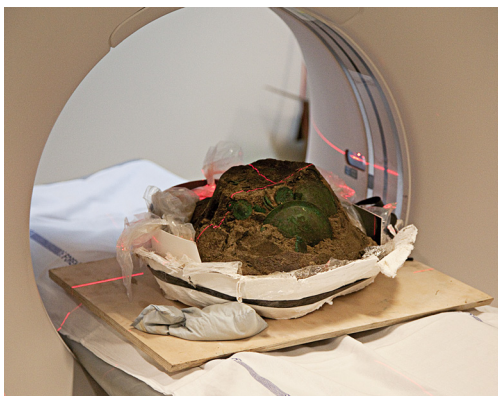

*En glad detektormand
(René Skjødt) med bronze-
figur.*

at gøre? Sagen er den, at depotfundet foruden mands- og kvindeudstyr indeholdt dele af hovedtøjet til et hesteforspand. Kobbersaltene i de mange bronzer, som var nedlagt i et lerkar, havde bevaret ca. fire meter læderremme, hvilket er lidt af en sensation. I nogle tilfælde sad bronzedelene stadig fast i læderremmene, således at vi nu kommer tættere på at kunne rekonstruere hestenes hovedtøj. Fundet endte da også på Kulturstyrelsens top 10-liste over årets bedste arkæologiske fund i 2014.

Baggrunden for, at fundet overhovedet så dagens lys, var en velvilligt indstillet lodsejer og de to ihærdige detektorfolk, René Skjødt og Søren Lund Thomsen. Allerede den første gang, de to detektorfolk var i marken, fandt de ca. 40 bronzegenstande og fragmenter. De fik endvidere lokaliseret selve nedlægningsstedet. Herefter blev Nordjyllands Historiske Museum inddraget, og få dage efter kunne der gennemføres en systematisk afsøgning af marken, hvilket resulterede i et stort antal genstande. En bevilling fra Kulturstyrelsen sikrede, at museet kunne gennemføre en mindre undersøgelse. Hovedparten af de løsfundne genstande lå inden for et ca. 10x45 m stort område, og det var tydeligt, at mængden af genstande tiltog hen imod selve nedlægningsstedet. Her fremkom resterne efter et lerkar, som stadig var delvist fyldt med bronzegenstande. Det blev derfor optaget i et stort gipspræparat, så det kunne udgraves under mere stabile forhold af konservatorer på Bevaringscenter Nordjylland.

Sidenhen blev præparatet også scannet på udviklingsafdelingen på Sygehus Syd, og scanningen viste et stort antal bronzegenstande. Blandt kvindegenstandene kan fremhæves to hæn-

gekar, et bæltesmykke, to manchetter (armbånd), bundter af tynde halsringe og meget mere. Det rigt dekorede hængekar og bæltesmykke fungerede som et sæt, som kvinderne ved særlige lejligheder tog om livet i et bælte. I hængekarret kunne opbevares forskellige personlige småting. Indholdet i et af hængekarrene var meget overraskende. Karret var således foret med plantemateriale, hvorpå der var placeret en række genstande bl.a. bundter af tynde halsringe, som var holdt sammen vha. tynd bast. De fine lyse taver kunne stadig ses med det blotte øje. I karret lå også en spinkel edsring af guld – vægten var 41 gram. Edsringer var et af datidens statussymboler, som var forbeholdt rige mænd.

Scanning af præparat på Sygehus Syd.

Udsnit af scanning, der viser flere kindstænger og rasleblæk.

Hængekar med de tynde halsringe. Det brune materiale i bunden er bast.

Edsring af guld.

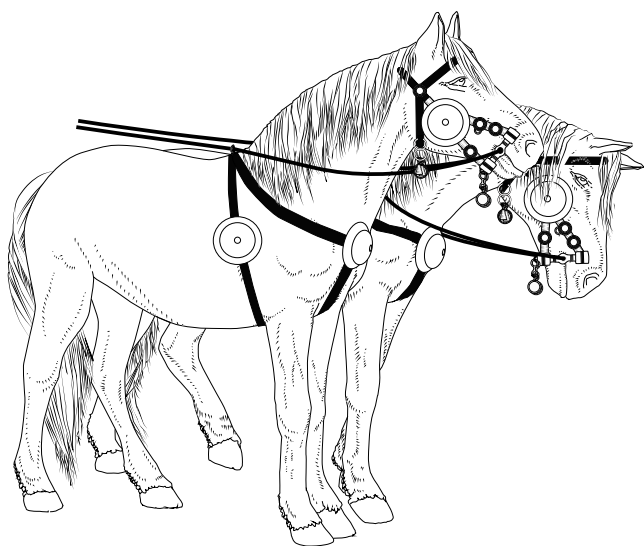

Ornamenteret bronzeøkse.

Andre særlige statussymboler, der ligeledes stammer fra den mandlige sfære, er dele af en ragekniv af bronze, hvorpå der ses flere skibsafbildninger. Desuden skal en lille ca. otte cm lang ornamenteret bronzecelt fremhæves, fordi den er den første af sin art i Jylland. Tilsvarende øksetyper kendes i nogle få tilfælde fra Fyn og Skåne og ellers fra Seddin i Brandenburg. Øksen, som har siddet i et vinkelbøjet træskaft, er ikke en simpel arbejdsøkse, men har sikkert tilhørt en stormand, som har brugt den til krig eller som statussymbol.

Vender vi tilbage til hesteudstyret, så udgjordes det af en række karakteristiske genstandstyper, bl.a. kindstænger og smykkeplader – de såkaldte falerer. Kindstængerne, som er af en type, man ikke har set før i Europa, havde den funktion, at de skulle holde biddet på plads. Selve biddet var underligt nok lavet af kraftig nærmest beviklet snor. Dette til trods for, at man fra denne periode af oldtiden har kendskab til flere forskellige bidsels-typer af bronze bl.a. fra Høve-depotet på Sydvestsjælland. Man må formode, at tømme har været fastgjort til biddet eller kindstangen. De ca. ti smykkeplader havde udelukkende en dekorativ funktion. Deres diameter er ca. 11-15 cm. Vi ved med sikkerhed, at hesten har haft en på hver side af hovedet, mens de øvrige nok har siddet på hestens krop.

De læderremme, der udgår fra kindstængerne, var forsynet med riflede bronzemanchetter og prydknapper, således at læderremmene ikke var synlige. I forbindelse med hovedtøjet har der også to steder på hver side af hestens hoved siddet rasleblæk. Dette havde også en rent dekorativ funktion og har desuden frembragt en karakteristisk metallisk lyd, når vognen kom kørende. Ydermere skal man forestille sig, at al bronzen har været blankpoleret og strålet i solen. Det har derfor været et fantastisk skue, når vognen kom kørende. I hesteudstyret indgår også to seletøjsindføringsbeslag, som har været monteret i en slags mankestol og haft den funktion at styre tømmerne. Andre fund, der måske kan relateres til seletøj, er stangknaver og ringe, som kan have haft

*Velbevaret del af hovedtøj.
Til venstre ses en smykkeplade.
To kindremme ornamenteret
med små prydknapper
og riflede bronzemanchetter
sidder stadig på kindstangen.
Nederst til højre ses rasleblæk.
Resterne af biddet kan anes.*

*Rekonstruktion af hovedtøj
fra Bakkedal-fundet. Tegning
Jeppe Boel Jepsen.*

Bronzefigur som måske forestiller en tyr. Stykket som er en slags beslag er kun fem cm langt.

en funktion i forbindelse med fastgørelse af remme. En aflang bronzegenstand, som forestiller en tyr eller lignende, har måske været et beslag til en vogn. Stykket, som er ca. 5 cm langt, har en dølle med trærester i den ene ende og to øskner til fastgørelse af noget – måske rasleblæk. Tilsvarende beslag om end større kendes fra Skjerne på Falster.

Sammenholder man de mange fundne bronzer og det forhold, at der er fire kindstænger, otte sæt rasleblæk, to indførbeslag osv., så vidner det om, at udstyret repræsenterer dele til et tospand. De lange enkle læderremme, som også indgår i fundet er sandsynligvis tømmerne. Hvis vi ser bort fra helleristningerne, vidner kun få andre fund, om brug af tospand i en sydsaskandinavisk sammenhæng. Disse fund omfatter bl.a. to seletøjsindførbeslag fra hhv. Turup ved Odense og fra Fogdarp i Skåne. Desuden blev der i Sæsing nær Hjørring blandt mange andre bronzeting fundet fire kindstænger. Det er stadig et åbent spørgsmål, om tospandene skal ses i sammenhæng med to- eller firhulede vogne. Begge typer kendes fra europæiske fund. I en nordisk kontekst viser beslag og vogndeale fra Skjerne på Falster og Egemosen på Sydvestfyn imidlertid, at firhulede pragvogne har været i brug i yngre bronzealder. En mulighed er, at pragvogne blev brugt som transportmidler for stormænd og kvinder og som statussymboler.

Hvad angår selve hesten, så er der desværre meget få fund af knogler, der kan sige noget om størrelser osv. De fund, man har, antyder, at det har været relativt små heste, måske som islandske heste eller mindre. Dette skal ses i kontrast til de hesteaabildnin-

ger, man har fra middelhavsområdet og Egypten, hvor det ofte er store hingste, der er vist foran stridsvognene.

Hvis vi til sidst vender tilbage til fundstedet, nemlig Bækkedal ved Gl. Skørping, så fremkom depotfundet på en sandet bakkeknold, hvor der ikke i forvejen var registreret nogle fortidsminder. Det eneste, der fandtes ved undersøgelsen, var således et par stolpehuller og fem kogegruber. I nærområdet er fund fra bronzealderen dog ikke noget ukendt fænomen. I 1992 udgravede Aalborg Historisk Museum således et andet depotfund ved Vaseholm kun 1,6 km nordvest fra Bækkedal. Her fremkom i en lille mose bl.a. en sjælden bronzespand fra Centraleuropa, to hængekar og tre bøjlenåle. Et tredje depotfund fremkom i midten af 1800-tallet ved Teglgårds Hede under en sten. Her lå en svær edsring af guld og to armringe af dobbelt guldtråd.

Størstedelen af de danske depotfund er fundet i vådområder fra slutningen af 1800-tallet og frem til efter 2. verdenskrig bl.a. i forbindelse med tørvegravning. Især depotfundene fra vådområderne ses som ofringer, og de fælles sakrale udtryksformer over store områder i Nordvesteuropa vidner om en fælles religiøs forestillingsverden. Depotfundet ved Bækkedal skal sikkert tolkes på samme måde, men hvilke ritualer, og hvad der ellers er foregået på bakketoppen ved Bækkedal for ca. 2800 år siden, må stå hen i det uvisse.

